

УДК 327.7:061.1 ЄС

О. В. Пістракевич,
аспірант кафедри європейської інтеграції, НАДУ при Президентові України

РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ПРОЦЕС ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

O. Pistrakevych,
postgraduate student of European Integration's Department of NAPA

ENLARGEMENT OF THE EUROPEAN UNION AS A PROCESS OF DEEPENING EUROPEAN INTEGRATION

Досліджуються деякі особливості розширення Європейського Союзу, яке розглядається як процес поглиблення європейської інтеграції. Встановлено етапи розширення та їх характерні риси, зокрема: перший і другий на стадії існування спільного ринку, за відсутності елементів політичного союзу; третій на початку переходу до формування єдиного внутрішнього ринку, при лише поставлених цілях формування спільної зовнішньої політики; четвертий вже після утворення єдиного внутрішнього ринку, але за відсутності економічного та валютного союзу, остаточно сформованих спільної зовнішньої політики та політики безпеки, співробітництва у сфері юстиції і внутрішніх справ. П'ятий етап розширення — це розширення, що відбувалося безпосередньо на стадії завершення формування економічного та валютного союзу, значного прогресу на шляху формування політичного союзу, поглиблення співпраці у сфері безпеки. Шостий і сьомий етапи відбувалися в умовах поглибленого реформування всіх сфер суспільного життя європейців, що робило питання подальшого розширення особливо складним як у політичному, економічному, так і в правовому та процедурному аспектах. Про це свідчить тривала конституційна криза (2003—2009 роки), яка загалом була успішно подолана. В результаті подальшого розширення повноцінними членами ЄС в найближчому майбутньому можуть стати такі країни-кандидати, як Ісландія (подала заявку в 2009 році), Македонія (в 2004), Туреччина (в 1987) і Чорногорія (у 2008).

The research is focused on some features of the enlargement of the European Union, which is regarded as a process of deepening European integration. It was established stages of the enlargement and their characteristics, in particular, the first and the second — at the stage of the existence of a common market, in the absence of elements of political union; the third — at the beginning of the transition to the formation of a common market, at only with a set purpose of forming common foreign policy; the fourth — after the formation of a common market, but in the absence of economic and monetary union, finally formed the Common Foreign and Security Policy, cooperation in justice and internal affairs. The fifth stage of the enlargement — there is the enlargement that was directly at the stage completion of economic and monetary union, significant progress towards political union formation, deepening security cooperation. The sixth and the seventh stages occurred in the conditions of deep reforms in all spheres of public life in Europe, that made the further enlargement especially difficult politically, economically and in the legal and procedural aspects as well. This is evidenced by prolonged constitutional crisis (2003—2009), which in general has been successfully overcome. As a result of further enlargement the productive member of EU in the near future could become such pre-accession countries as Iceland (applied in 2009), Macedonia (in 2004), Turkey (in 1987) and Montenegro (in 2008).

Ключові слова: етапи розширення, угоди, підготовчий період, поглиблення європейської інтеграції, критерії вступу.

Key words: stages of the enlargement, agreements, preparatory period, , process of deepening European integration, criteria for accession.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Явищем і процесам європейської інтеграції притаманні певні особливості, які з одного боку характеризують її як таку, що здатна об'єднувати європейські держави в союзне утворення, а з іншого — не лише забезпечувати їх розвиток якісно, але й кількісно шляхом те-

ють її як таку, що здатна об'єднувати європейські держави в союзне утворення, а з іншого — не лише забезпечувати їх розвиток якісно, але й кількісно шляхом те-

риторіального розширення союзу. Проблеми, пов'язані з розширенням Європейського Союзу, є чи не найскладнішими в політиці європейської інтеграції, яка складає предмет постійної уваги політиків, урядовців, громадських активістів, науковців тощо.

Для нас ці питання є важливими з багатьох аспектів, головними з яких сьогодні є насамперед ті, що пов'язані імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Угоди про зону вільної торгівлі. На прикладі нинішніх держав-членів ЄС, які також проходили підготовчий період через реалізацію положень подібних угод в практику, можна виявити певні проблемні питання, виклики, ризики, які постають на євроінтеграційному шляху.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання, пов'язані з багатьма проблемами життєдіяльності Європейського Союзу, глибоко і всебічно досліджуються насамперед зарубіжними науковцями, серед яких можна виділити таких авторів, як Р. Балль, Г. Волес, В. Врайт, М. Герроп, Л. Ентін, Т. Крістіансен, Н. Нугент, Е. Патерсон, Б. Гай Петерс, Дж. Петерсон, Р. Хейг, М. Шаклетон, та інші. До кола вітчизняних науковців, які вивчають історичні, політичні, соціально-економічні та інші аспекти становлення, розвитку та функціонування Європейського Союзу, можна віднести І. Грицяка, Н. Колісниченко, В. Копійку, Я. Малика, В. Муравйова, І. Нагорну, Н. Рудік, О. Рудіка, Т. Шинкаренка, О. Оржель, В. Посельського, Л. Прокопенка, В. Стрельцова та ін. Однак вітчизняні науковці ще не достатньо уваги приділяють питанням, пов'язаним з розширенням Європейського Союзу.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Враховуючи вищенаведене, варто в рамках цієї статті дослідити етапи розширення ЄС та деякі особливості, що мали місце в інтеграції окремих європейських держав.

МЕТА СТАТТІ

Метою даної статті є дослідження окремих питань, пов'язаних з розширенням Європейського Союзу як процесом поглиблення європейської інтеграції.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Європейський Союз 1 липня 2013 року поповнився новим 28-им членом, яким стала Хорватія, друга країна колишньої Югославії, яка приєдналася до ЄС. Ця подія послужила приводом для аналізу різних аспектів та етапів розширення Євросоюзу [4].

Перші етапи поглиблення європейської інтеграції характеризувалися тим, що вони протікали на відносно обмеженій території, яка охоплювала лише шість країн. В економічному значенні ці країни керувалися принципами досить сильного колективного протекціонізму, який протягом певного періоду сприяв становленню Європейських Спільнот як одного з найпотужніших центрів глобальної економічної системи, перетворенню підприємств цих країн на конкурентоспроможних суб'єктів господарювання, здатних протистояти потужним американським транснаціональним корпораціям. Економічне піднесення Спільнот створювало передумови і для

зміцнення політичних позицій країн-членів, які значно підсилювалися започаткуванням формування спільних політичних інститутів, а згодом і формування спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Таким чином, прогресуючий процес поглиблення європейської інтеграції, досягнення її первісних цілей створив передумови для територіального розширення Європейських Спільнот, а згодом і Європейського Союзу. Ця мета диктувалася геополітичними та геоекономічними інтересами зміцнення своїх позицій в епоху, коли народжувався новий формат світової економіки, який зараз прийнято характеризувати як процес глобалізації.

На території ЄС мешкає 505,8 млн осіб., він є найбільшим ринком товарів та послуг у світі, сукупний ВВП (по паритету купівельної спроможності) у 2012 році країн-членів ЄС становив 16 трлн 92 млрд дол., випередивши США з показником 15 трлн 685 млрд дол., що в розрахунку на 1 особу становить 31 607 дол., а за номінальним ВВП — 35 116 дол. [2].

Вперше рішення про необхідність одночасного поглиблення інтеграції та приєднання нових членів було прийнято в Гаазі в грудні 1969 р., тобто практично одночасно із завершенням створення спільного ринку шістьма країнами-засновницями Європейських Спільнот: Францією, Німеччиною, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом. З того часу відбулося сім етапів розширення ЄС: у 1973 році до "шістки" приєдналися Велика Британія, Данія та Ірландія; у 1981 р. Греція; у 1986 р. Іспанія і Португалія; у 1995 р. Австрія, Фінляндія і Швеція; у 2004 році — Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехія, Словаччина, Словенія, Угорщина; у 2007 році — Болгарія, Румунія; у 2013 році — Хорватія.

Як наголошується в науково-популярній літературі, кожен етап розширення збільшує територію, чисельність населення та сукупний економічний потенціал Союзу, але водночас зменшує економічні показники в розрахунку на душу населення [7, с. 27]. При цьому зазначається, що ЄС, здійснюючи стратегію, спрямовану на розширення свого соціально-економічного та політичного простору, жертвує поточними інтересами забезпечення максимально високого життєвого рівня членів Спільноти. Ця стратегія, очевидно, виходить з того, що завдяки ширшому інтеграційному простору, в перспективі вдасться отримати істотні геоекономічні та геополітичні переваги.

У той же час, з поглибленням інтеграційного процесу об'єктивно наростають проблеми із забезпеченням однорідності європейського простору. Ця особливість пов'язана із включенням в орбіту інтеграції нових членів, які за рівнем соціально-економічного розвитку є менш підготовленими до участі у вищих формах об'єднаного процесу.

Крім того, минулі етапи розширення відбувалися на більш низьких етапах інтеграції: перший і другий на стадії існування спільного ринку, за відсутності елементів політичного союзу; третій на початку переходу до формування єдиного внутрішнього ринку, при лише поставлених цілях формування спільної зовнішньої політики; четвертий — вже після утворення єдиного внутрішнього ринку, але за відсутності економічного та валютного союзу, остаточно сформованих спільної зовнішньої політики та політики безпеки, співробітництва у сфері юстиції і внутрішніх справ. П'ятий етап розширення це розширення, що відбувалося безпосередньо на стадії за-

вершення формування економічного та валютного союзу, значного прогресу на шляху формування політичного союзу, поглиблення співпраці у сфері безпеки. Шостий і сьомий етапи відбувалися в умовах поглибленого реформування всіх сфер суспільного життя європейців, що робило питання подальшого розширення особливо складним як у політичному, економічному, так і в правовому та процедурному аспектах. Про це свідчить тривала конституційна криза (2003—2009 роки), яка загалом була успішно подолана.

Таким чином, останні етапи розширення ЄС характеризувалися економічною інтеграцією на її завершальній стадії, тобто створенням економічного та валютного союзу, а також досягненням цілей політичного союзу. Такий результат досягався в період, починаючи з 1950-х років і до недавнього часу, через складний і поступовий процес інтеграції, формування правової бази та механізмів співпраці. Країни, що приєднувалися до ЄС на попередніх етапах його розширення, входили до об'єднання на проміжних етапах розвитку Союзу і могли брати участь у формуванні його стратегії та інституційної системи. Вступ нових держав-членів здійснювався шляхом досягнення компромісів при зустрічних корективах з боку ЄС, тобто за сценарієм, який суттєво відрізнявся від попередніх, а тому на новому етапі розширення ЄС його навряд чи можливо буде застосувати.

Початком процесу інтеграції країн Західної Європи вважається 9 травня 1950 року, коли міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман запропонував створити спільний ринок вугільної і сталеливарної продукції Франції, ФРН та інших західноєвропейських країн. Ця пропозиція була реалізована в 1951 році Паризьким договором про створення Європейської Спільноти вугілля та сталі (ЄСВС), до якої увійшли шість країн: Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція.

Наоснові досягнутого позитивного досвіду ЄСВС об'єднаний процес був поширений на економіку в цілому, і в 1957 році був підписаний Римський договір про створення Європейської економічної спільноти (ЄЕС) та Європейської спільноти з атомної енергії (Євроатому). Цілями ЄЕС було визначено створення митного союзу, усунення внутрішніх торговельних бар'єрів усередині Спільноти (забезпечення вільної торгівлі) та створення спільного ринку; основною метою Євроатому була співпраця у використанні ядерної енергії у мирних цілях. У 1967 році відбулося об'єднання виконавчих органів вищеназваних трьох Спільнот, у результаті чого була створена єдина інституційна система, покликана забезпечити розвиток європейської інтеграції. Основними серед них є Європейська Комісія, Рада ЄС, Європейський Парламент і Суд Європейських Спільнот. Одночасно з цим в 1968 році завершилося створення митного союзу.

Посилення інтеграційних процесів у Західній Європі саме після Другої світової війни обумовлене низкою чинників.

По-перше, Європа вдруге стала ареною найкривавішої битви, а отже, потрібно було розробити та вжити необхідних заходів з метою недопущення подібних масштабних конфліктів.

По-друге, інфраструктура Європи зазнала значних руйнувань, фінансово-економічна галузь практично не функціонувала. Те, що Європа, яка мала колись колонії по всьому світові, виявилася відкинутою на декілька рівнів розвитку, вважалось принизливим фактором, якого європейці намагалися якнайшвидше позбутися та по-

вернути свій вплив на геополітичній арені світу.

По-третє, на тлі США та СРСР, що набирали впливовості у світі, Європа намагалася стати третьою силою.

Як не парадоксально, однак саме це можна вважати причиною об'єднаних процесів у Європі, якщо розглянути їх через призму теорії єдності Ж.Б. Дюрозеля. На його думку, існує три форми єдності Європи: єдність через єдину ідеологію (єдина християнська релігія); єдність через силу (Європа, підкорена Наполеоном і Гітлером); єдність за власною згодою (проект "Сполучені Штати Європи"). Об'єднання вугілля та сталі виявилось типом єдності Європи за власною згодою [5, с. 23].

Перше розширення Європейських Спільнот відбулося в 1973 році, коли до їх шести держав-членів приєднались Великобританія, Ірландія та Данія.

Десятим членом Спільноти стала в 1981 році Греція, яка пройшла складний інтеграційний шлях. Спустошена гітлерівською окупацією та чотирирічною громадянською війною, Греція після реформ 1958 року подала заявку на членство, в чому були зацікавлені Європейські Спільноти, оскільки це відкривало їх державам-членам доступ до басейну Середземного моря. В 1961 році було підписано угоду про асоціацію між Грецією та Європейськими Спільнотами. Однак у 1967 році в Греції відбувся переворот, наслідок якого запанувала диктатура чорних полковників. Після повалення в 1974 році диктаторського режиму відносини між Грецією та Європейськими Спільнотами поліпшилися, в результаті чого вже в наступному 1975 році Греція знову подала заявку, а з 1 січня 1981 р. стала повноцінним членом Спільноти.

Наступне розширення Європейських Спільнот відбулося за участю Іспанії та Португалії, в яких також були подолані диктатури. Євроінтеграційний шлях цих країн був досить складним, що розтягнуло в часі переговорний процес. Головна причина полягала у величезній різниці між економічним розвитком обох країн-кандидатів та державами-членами Європейської Економічної Спільноти. Крім того, Іспанія та Португалія могли стати для Франції та Італії серйозними конкурентами у виробництві традиційної для середземноморського регіону сільськогосподарської продукції. 1 січня 1986 року. Щоб цього не сталося, для цих країн були встановлені так звані перехідні етапи, в період яких вони не могли використовувати в повному обсязі вигоди, які надавалися членством у Європейських Спільнотах. Іспанії було визначено перехідний період у сільському господарстві терміном на 10 років, а для Португалії — 5 років, у рибальстві для обох країн 7 та 10 років відповідно та 7 років для обох країн щодо вільного руху робочої сили.

Прийняття до Європейських Спільнот у січні 1986 року Іспанії, Португалії та Греції дещо раніше стало важливою історичною подією, яка стала своєрідним історичним прецедентом, оскільки членами Спільноти стали ті європейські країни, які були значно біднішими за інші держави-члени. Особливого значення мав той факт, що ідея поширення європейських політичних, соціальних і моральних цінностей у країнах, де донедавна панувала диктатура, виявилася сильнішою за поboювання про власний добробут народів цих країн.

Питання про подальший розвиток європейської інтеграції, а відповідно і про наступне розширення Європейських Спільнот постало після падіння в 1989 році Берлінської стіни, яке ознаменувало собою закінчення епохи холодної війни між СРСР та західними державами. Стрімке падіння впливу Радянського Союзу у Східній

Європі, різкий перехід країн колишнього соціалістичного табору до ринкової економіки та їх орієнтація на європейську інтеграцію — ці та ряд інших чинників зумовили необхідність подальшого розширення Європейських Спільнот на схід.

Створення в 1992 році Європейського Союзу активувало процес розширення і вже на початку 1993 році розпочалися переговори про вступ з Австрією, Швецією, Фінляндією та Норвегією. Рішення про вступ до ЄС цих країн мало бути ухвалене на всенародних референдумах. У Норвегії, яка в 1972 році вже подавала заявку, але її громадяни на референдумі відмовилися від вступу, на цей раз також результати референдуму були негативними. Основними противниками євроінтеграції були працівники сільського господарства та рибалки, які вдруge заблокували вступ Норвегії до Європейського Союзу. У Швеції та Фінляндії результати виявилися позитивними. Поява в 1995 р. трьох нових членів — Австрії, Швеції, Фінляндії — змінила не лише політичну, але й географічну конфігурацію ЄС. Хоча ці країни за своїми світоглядними, економічними та соціальними параметрами порівняно близькі до держав-членів ЄС, які заснували Спільноти і складають ядро Союзу, однак, їх приєднання знову загострило проблему збалансованості між поглибленням об'єднаних процесів і розширенням географічних кордонів інтеграційних меж. Така ситуація зумовила подальший розвиток вироблених раніше теорій і концепцій диференційованої інтеграції, основна мета яких — дати відповіді на ризики, виклики і загрози, зумовлені явищами і процесами європейської інтеграції.

Чергове розширення ЄС як відображення поглиблення євроінтеграційних процесів передбачалося в ряді відповідних документів, які закріплювали додаткові зміни в чинні механізми інституційного розвитку ЄС. Йдеться, зокрема, про ухвалені на засіданні Європейської Ради 7—9 грудня 2000 року Ніццький договір, який набув чинності після ратифікації всіма 15 членами ЄС в 2001 році. Закріплені в ньому положення спрямовані одночасно і на цілі поглиблення інтеграції, і на адаптацію до розширення ЄС, яке відбулося у 2004 році.

Найбільш масштабним за всю історію Європейського Союзу стало його розширення 2004—2007 років, в результаті якого він збільшився кількісно на 12 держав-членів. Більшість з цих держав склали колишні країни-учасники соціалістичного табору, які вийшли з-під комуністичного впливу та взяли чіткий курс на європейську інтеграцію як основу їхнього подальшого розвитку. Основною метою країн п'ятого і шостого розширення було повернення до Європи, тим більше, що в цьому їх підтримували 15 держав-членів ЄС, наголошуючи на необхідності відновити історичну справедливість, знищити лінії штучного розподілу на Європейському континенті, що виникли після Другої світової війни.

Після падіння Берлінської стіни, яке стало відображенням краху соціалістичної системи у Європі, що спричинила розпуск країн-учасниць Варшавського Договору та Ради Економічної Взаємодопомоги, політичний центр перемістився на західну частину континенту. Одночасний розпад Радянського Союзу на 15 окремих держав на Європейському та Азійському континентах виник певний вакуум впливу, який мав бути заповнений. Враховуючи стремління європейських постсоціалістичних та пострадянських країн, Європейський Союз інтенсифікував з ними свої відносини, що врешті зумовило формування курсу на новий етап розширення ЄС.

Інтеграція високорозвинених держав з країнами з низьким рівнем економічного розвитку, що перебували в процесі системної трансформації, посилила неоднорідність загального економічного простору Євросоюзу [1, с. 21].

Незважаючи на це, їхнє приєднання до внутрішнього ринку ЄС значно розширило його ємність. З'явилися можливості більш ефективного розподілу праці за рахунок використання відносно дешевої та кваліфікованої робочої сили.

Як справедливо наголошується в літературі, розширення 2004 р. — явище не лише безпрецедентне, але й унікальне, оскільки, по-перше, ніколи раніше Євросоюз не запрошував до вступу настільки велику групу країн; по-друге, до цього власне розширення було процесом перетворення на більш інтегроване об'єднання; по-третє, у 2004 р. членами Союзу стали держави, які значно відрізнялися від інших за багатьма показниками [6].

Варто зазначити, що на сьогодні до нових країн-кандидатів вимоги виконання критеріїв вступу значно жорсткіші, ніж це було в межах попередніх етапів розширення. Крім того, перелік основних критеріїв може доповнюватися у процесі переговорів з країнами-кандидатами. Правовою основою цього є положення Лісабонського договору (2007 р.) [3], розділ 5 якого присвячений загальним положенням щодо зовнішніх дій Союзу та особливі положення щодо спільної зовнішньої та безпекової політики. Стаття 21 Договору містить норму, на основі якої Союз у своїх діях на міжнародній арені керується принципами, які надихнули на його створення, розвиток та розширення та які він має намір поширювати у світі, а саме такими: демократія, верховенство права, універсальність та неподільність прав людини та основоположних свобод, повага до людської гідності, принципи рівності та солідарності, а також дотримання принципів Статуту ООН та міжнародного права. Союз прагне розвивати відносини та встановлювати партнерство з третіми країнами та міжнародними, регіональними або світовими організаціями, що поділяють принципи, зазначені в абзаці першому. Він сприяє пошукові багатосторонніх рішень спільних проблем, зокрема в рамках Організації Об'єднаних Націй.

Останнє розширення Європейського Союзу відбулося 1 липня 2013 року, в процесі якого 28-ю його державою-членом стала Хорватія. Стабільна ринкова економіка, статистичні показники (наприклад, ВВП на душу населення) Хорватії є вищими від показників Болгарії та Румунії, які приєдналися в 2007 році. Розпочавши в жовтні 2005 року свій євроінтеграційний рух, Хорватія довела очільникам ЄС свою готовність бути гідним його членом.

Подальше розширення ЄС може відбутися в найближчому майбутньому за участі таких країн-кандидатів, як Ісландія (подала заявку в 2009 році), Македонія (в 2004), Туреччина (в 1987) і Чорногорія (у 2008). Потенційними країнами-кандидатами, які ще не подали заявку на членство, але активно готуються приєднатися до ЄС, є Боснія і Герцеговина та Косово (частково визнана). Вже подала заявку на вступ до ЄС Албанія [2].

Інші держави Західних Балкан підписали Угоду про стабілізацію та асоціацію, яка вже вступила в силу для Албанії, Македонії, Хорватії і Чорногорії і яка зазвичай передуює подачі заяви на членство. Албанія і Сербія та-

кож подали заяву в квітні 2009 та грудні 2009 http://znaimo.com.ua/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B5_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%88%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D1%83 — link8відповідно, але Європейська комісія ще не винесла по ним рішення. Варто відзначити, що Чорногорія є другою після Хорватії за рівнем відповідності Копенгагенським критеріям, і, за припущеннями експертів, її вступ може відбутися до 2014 року.

Щодо перспективи європейської інтеграції країн Східної Європи досить цікаво висловилася Х.Грейб, представник Центру європейських реформ: "Білорусь дуже авторитарна, Молдова занадто бідна, Україна занадто велика, а Росія занадто страшна для ЄС, щоб розглядати їх потенційне членство найближчим часом" [6].

Тим не менше, надзвичайно динамічні події в цих країнах, і зокрема пов'язані з воєними діями Росії проти України, кардинально змінили перспективи їхньої євроінтеграції, суттєво впливаючи на зменшення її строків.

ВИСНОВКИ

На підставі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Поглиблення європейської інтеграції спочатку відбувалося на відносно обмеженій території, яка охоплювала лише шість країн-засновниць Європейських Спільнот. Економічне піднесення Спільнот створювало передумови і для зміцнення політичних позицій країн-членів. Прогресуючий процес поглиблення європейської інтеграції, досягнення її первісних цілей створив передумови для територіального розширення Європейських Спільнот, в згодом і Європейського Союзу. Ця мета диктувалася геополітичними та гео економічними інтересами зміцнення їх позицій в епоху, коли народжувався новий формат світової економіки — процес глобалізації.

2. Розширення ЄС відбувалося в сім етапів, кожний з яких характеризувався такими особливостями: I і II — формуванням спільного ринку, за відсутності елементів політичного союзу; III — початком переходу до формування єдиного внутрішнього ринку, при лише поставлених цілях формування спільної зовнішньої політики; IV — вже після утворення єдиного внутрішнього ринку, але за відсутності економічного та валютного союзу, остаточно сформованих спільної зовнішньої політики та політики безпеки, співробітництва у сфері юстиції і внутрішніх справ. V — розширення, що відбувалося безпосередньо на стадії завершення формування економічного та валютного союзу, значного прогресу на шляху формування політичного союзу, поглиблення співпраці у сфері безпеки. IV і V етапи відбувалися в умовах поглибленого реформування всіх сфер суспільного життя європейців, що робило питання подальшого розширення особливо складним у політичному, економічному, правовому та процедурному аспектах.

3. Подальше розширення ЄС може відбутися в найближчому майбутньому за участі таких країн-кандидатів, як Ісландія (подала заявку в 2009 році), Маке-

донія (в 2004), Туреччина (в 1987) і Чорногорія (у 2008). Потенційними країнами-кандидатами, які ще не подали заявку на членство, але активно готуються приєднатися до ЄС, є Боснія і Герцеговина та Косово (частково визнана). Вже подала заявку на вступ до ЄС Албанія.

Література:

1. Арказанян М. Де Голль / М. Арказанян. — М.: Молодая гвардия, 2007. — 268 с.
2. Географія розширення Європейського Союзу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://infolight.org.ua/maps/geografiya-rozshirennya-ievropeyskogo-soyuzu>
3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу / Пер. Держ. департаменту з питань адаптації законодавства М-ва юстиції України, 2010.
4. Отворит ли Евросоюз "балканскую дверь": Хорватия готовится стать членом ЕС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.regnum.ru/news/polit/1626143.html#ixzz2TftAKTGS>
5. Рябинин Е.В. Европейский Союз: анализ сущности и проблем на современном этапе / Е.В. Рябинин. — Мариуполь, 2011. — 161 с.
6. Рябинин Е. Этапы расширения ЕС: ретроспективный анализ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com.ua/ekspertna-dumka/view/article/etapi-rozshirennya-jes-retrospektivnii-analiz/>
7. Україна на шляху європейської інтеграції. Науково-практичний збірник матеріалів. — Київ, 2000. — С. 27.

References:

1. Arkazanian, M. (2007), De Holl' [de Gaulle], Molodaia hvardiya, Moscow, Russia.
 2. Info-light (2013), "Geography enlargement of the European Union", available at: <http://infolight.org.ua/maps/geografiya-rozshirennya-ievropeyskogo-soyuzu> (Accessed 07 June 2014).
 3. State Department on Approximation of Legislation at Ministry of Justice (2010), Konsolidovani versiyi Dohovoru pro Yevropeys'kyu Soyuz ta Dohovoru pro funktsionuvannya Yevropeys'koho Soyuzu [Consolidated version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union], Ministry of Justice, Kyiv, Ukraine.
 4. Regnum (2014), "Will open the European Union "Balkan door": Croatia is preparing to join the EU", available at: <http://regnum.ru/news/polit/1626143.html#ixzz2TftAKTGS> (Accessed 30 June 2014).
 5. Riabynyn, E.V. (2011), Evropejskij Soiuz: analiz suschnosti y problem na sovremennom etape [European Union: analysis of the essence and problems at the present stage], Maryupol, Ukraine.
 6. Riabynyn, E.V. (2013), "Stages of EU enlargement: retrospective analysis", UA Foreign Affairs, available at: <http://uaforeignaffairs.com.ua/ekspertna-dumka/view/article/etapi-rozshirennya-jes-retrospektivnii-analiz/> (Accessed 15 June 2014).
 7. Ministry of Economy of Ukraine (2000), Ukraina na shliakhu ievropejs'koi intehratsii [Ukraine towards European integration], Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 18.09.2014 р.